

El conjunt instrumental Orff com a dinamitzador de la motivació en els alumnes de música d'Educació Secundària

Carme Carrillo Aguilera

Mercè Vilar Monmany

Universitat Autònoma de Barcelona

Introducció

L'estudi que es presenta a continuació aporta una experiència a l'entorn de l'efectivitat del CIO com a material capaç d'incentivar un canvi en l'actitud i en la implicació de l'alumnat d'ESO cap a l'assignatura de música. Aquesta investigació va néixer com a conseqüència de la necessitat d'estimular la motivació personal dels alumnes de dos grups-classe d'ESO cap a la matèria després de detectar la manca d'interès i la facilitat amb què es distreien a l'aula. Aquesta percepció es va poder corroborar mitjançant la realització d'uns qüestionaris informals realitzats a finals del curs 2005-2006 on es demanava a l'alumnat que escrivissin tres aspectes positius i tres de negatius del que havien fet a l'assignatura durant aquell curs. Amb aquesta breu indagació es va confirmar que l'opinió més generalitzada entre l'alumnat era que s'avorrien sovint a les classes perquè eren massa teòriques. Arran d'aquests resultats, es va decidir canviar l'orientació de l'assignatura per tal d'estimular el "fer música" per davant de la "transmissió" de continguts més conceptuals. De les diverses opcions possibles, es va optar per introduir el CIO com a eina per fer possible aquest canvi, ja que algunes experiències educatives prèvies realitzades amb aquest tipus de material demostraven que la intervenció amb els instruments Orff podia contribuir a incrementar l'interès de l'alumnat cap a la matèria i alhora aportar nombrosos beneficis per a la pràctica musical.

Marc teòric de referència

La Motivació

Es van consultar diferents fonts bibliogràfiques per tal de conèixer quins factors influeixen en la motivació dels alumnes a l'hora de realitzar una activitat. Alonso i Montero (2002) al·ludeixen a tres factors que condicionen l'interès dels alumnes en el moment d'afrontar qualsevol activitat:

1. El significat que suposa aconseguir aprendre el que se'ls proposa, que varia en funció del tipus d'objectiu al que cada alumne/a dona més importància. Diversos autors han fet aportacions en aquest sentit. Alonso (1991) opina que els objectius perseguits pels alumnes en el moment d'afrontar l'activitat escolar poden estar relacionats amb l'activitat, l'autovaloració, la valoració social i la consecució de recompenses externes. Segons el tipus d'objectiu al que cada alumne/a atorga més importància, es poden definir diferents tipus de motivació. Per altra banda, segons Giné, Maruny i Muñoz (1997), els tipus de motivació més habituals són la motivació interna, la motivació bloquejada per baixa autoestima o desmotivació, la motivació instrumental o externa i la motivació extra-acadèmica o utilitarista. Aquests tipus de motivació es podrien vincular amb els objectius relacionats amb l'activitat, amb l'autovaloració i valoració social, i la consecució de recompenses externes –

que podria fer referència a ambdues, la motivació instrumental o utilitarista–, respectivament.

2. Les possibilitats de superar les dificultats dels aprenentatges proposats, que depèn en gran mesura de saber o no com afrontar-les.
3. El cost, en temps i esforç, que els suposarà aconseguir els aprenentatges.

Aportacions del Conjunt Instrumental Orff a l'Educació Musical

Una de les majors i més conegudes aportacions de Carl Orff a la pedagogia musical va ser el disseny d'una sèrie d'instruments de percussió a partir d'alguns gamelans d'Indonèsia (Sanuy, González & Sarmiento, 1969). Els anomenats "instruments Orff" abasten una sèrie d'instruments de percussió d'afinació determinada, també anomenats instruments de placa –xilòfons, metal·lòfons i carillons–, i d'altres d'afinació indeterminada com els claves, el pandero o el triangle. Tots ells requereixen d'una tècnica molt senzilla que permet als nens accedir fàcilment a la interpretació i a la improvisació tant individual com conjunta.

Tot i que existeixen algunes publicacions que examinen els beneficis de la pràctica amb conjunt instrumental Orff des d'una perspectiva teòrica, la revisió bibliogràfica en revistes especialitzades i bases de dades va permetre confirmar el nombre limitat d'estudis empírics que exploren aquesta relació. Des d'un punt de vista teòric, Bermell i Brull (2006) relacionen les agrupacions musicals amb el rendiment escolar, incidint en els beneficis que aquestes aporten a la formació musical i personal des d'un vessant psicològic. A més de Bermell i Brull (2006), Dolloff (2007), Molas i Herrera (1992) i Oliveras (2001) opinen que la pràctica del CIO és una activitat amb beneficis no només per l'educació musical sinó també a nivell intel·lectual, emocional i social. A nivell experimental, Lyons (2004) investiga com la participació en agrupacions vocals i instrumentals fora de l'horari escolar incrementa l'interès dels alumnes cap a la matèria de música, millora la seva actitud cap a aquesta i augmenta la seva comprensió dels conceptes musicals. La lectura d'aquests autors va reafirmar la percepció inicial de la mestra que el treball amb el CIO podia constituir una eina eficaç per incrementar la motivació dels alumnes cap a la pràctica musical.

Context

Aquesta investigació es va desenvolupar en el context de les dues classes de 1r d'ESO que van realitzar la matèria comú de música al Col·legi Natxaret d'Esplugues de Llobregat durant el curs 2006-2007. Cada grup estava format per 30 alumnes d'entre 12 i 13 anys, la majoria nascuts a Catalunya.

Si durant el curs 2005-2006 s'havia primat l'aprenentatge de conceptes teòrics per sobre de la vivència musical, el següent curs l'assignatura va anar adquirint una orientació més pràctica i es va organitzar a l'entorn de la interpretació, l'audició i la creació musicals. De les dues hores de classe setmanals de música se'n va dedicar una a la pràctica de la interpretació i la creació amb l'instrumental Orff. A l'hora de treballar la interpretació conjunta, gairebé tots els alumnes disposaven d'un instrument de placa amb el qual aprenien un repertori comú a través de la imitació. Aquesta tècnica va permetre a l'alumnat, que encara no tenia uns coneixements prou sòlids per poder llegir a vista una partitura, interpretar peces musicals sense necessitat d'haver-les de llegir. Tot i amb això, a partir de les partitures d'aquestes obres musicals es realitzava un treball de llenguatge musical previ o posterior a la seva interpretació amb el CIO.

Metodologia

Aquest estudi va adoptar la metodologia de l'investigació-acció. Per a Kemmis i McTaggart (1992, p. 9), "la investigació-acció és una forma d'indagació introspectiva col·lectiva empresa per participants en situacions socials amb l'objectiu de millorar la racionalitat i la justícia de les seves pràctiques social o educatives, així com la seva comprensió d'aquestes pràctiques i de les situacions en què aquestes tenen lloc". Mitjançant una reflexió sobre les pròpies pràctiques educatives, la IA pretén ampliar la comprensió dels docents a l'entorn de la seva activitat

professional per tal de millorar-la. La IA, per tant, implica una avaluació del professorat sobre les pròpies accions encaminada a modificar la forma d'abordar el procés d'EA.

Valent-se de la IA com a metodologia que permet indagar en les pròpies pràctiques a fi de millorar-les, l'objectiu principal d'aquesta recerca va consistir a analitzar l'efecte de la intervenció amb el conjunt instrumental Orff en la motivació dels estudiants de 1r d'Educació Secundària Obligatòria (ESO) cap a la matèria de música. Per aconseguir aquest propòsit es van recollir les expectatives de l'alumnat prèvies a la introducció de la pràctica amb el CIO a principis del curs 2006-2007 (qüestionaris) i es van detectar les seves opinions en relació amb la matèria durant i posteriorment a l'aplicació d'aquest material a l'aula (diari i grups de discussió, respectivament). De cadascun d'aquests instruments de recollida de dades utilitzats en l'investigació es van extraure resultats i finalment es van elaborar les conclusions.

Tècniques de recollida de dades

Per recollir les dades que van permetre analitzar l'influència de l'aplicació del CIO en els grups de 1r d'ESO del curs 2006-2007 es van utilitzar tres instruments:

- El qüestionari: prèviament a l'introducció del CIO a les classes de 1r d'ESO del curs 2006-2007, es va passar un qüestionari específic als alumnes per tal de conèixer el seu parer sobre allò que els agradaria treballar durant aquell curs. Els alumnes van citar, en primer lloc, que els agradaria tocar els instruments Orff. També van comentar que desitjarien cantar, escoltar música i ballar.
- El diari: per a elaborar el diari es va realitzar un seguiment sistemàtic de totes les classes de música dels dos grups de 1r d'ESO des de l'inici de curs, al setembre de 2006, fins a finals de març de 2007. S'hi anotaven les descripcions, impressions i reflexions sobre els materials, les activitats realitzades a l'aula i les reaccions o comentaris dels alumnes. Aquestes anotacions van posar de manifest nombroses actituds com ara la intensitat amb què treballaven per aconseguir aprendre el repertori proposat, l'entusiasme per tocar o la implicació excepcional d'algunes persones cap a aquesta activitat, que van permetre evidenciar que la pràctica amb el CIO els motivava. Les descripcions realitzades també van mostrar que la motivació augmentava davant la realització d'aquelles activitats que no presentaven grans dificultats i, al contrari, disminuïa quan les tasques proposades exigien molt d'esforç. Tot i amb això, les anotacions al diari van reflexar que també era possible portar a terme activitats complexes si per a arribar a elles es proposaven petites metes més fàcilment assequibles. El diari va ser una eina molt útil per a reflexionar sobre el que s'estava fent, veure l'orientació que prenien les classes. Encara que no es van anotar directament, les reflexions a l'entorn de les activitats realitzades a l'aula i de les actituds de l'alumnat mostraven com la concepció de la professora sobre el procés d'EA de la música anava canviant progressivament, emfatitzant cada vegada més la "vivència musical" per sobre de la transmissió de conceptes teòrics.
- Els grups de discussió (GD): per tancar el treball de camp es van constituir dos GD de 6 persones, un per cada classe estudiada, amb l'objectiu de confirmar les repercussions de la intervenció amb el CIO. Els alumnes van esmentar que es trobaven motivats per la matèria de música perquè era pràctica, perquè ho passaven bé a classe i perquè l'assignatura era més "d'entendre que d'estudiar". Van remarcar també l'actitud de la professora a l'hora de suscitar l'interès dels alumnes cap a la matèria i el paper clau del CIO en la seva motivació envers la pràctica musical. Van assenyalar que la interpretació amb el CIO els motivava perquè els permetia aprendre a interpretar obres amb certa facilitat i també perquè els agradava escoltar els propis enregistraments i tenir l'oportunitat de preparar un concert per a les famílies. Després de l'aplicació del CIO a l'aula de música, gairebé tots els alumnes van afirmar que s'havien acomplert les seves expectatives més optimistes sobre la matèria o que, fins tot, la realitat les havia superades.

Resultats

Després d'analitzar les dades recollides en aquests tres instruments es va poder observar que els alumnes estaven motivats per la matèria de música perquè els agradava, la trobaven divertida, perquè era pràctica i no massa complicada. Tant al diari com en els grup de discussió es van posar de manifest l'existència de nombroses opinions a l'entorn de la seva motivació cap a les activitats realitzades a l'aula de música. De forma més concreta, tant a les anotacions realitzades al diari com a les opinions expressades pels nois i noies de 1r d'ESO als grups de discussió es va destacar el CIO com una de les activitats preferides entre l'alumnat perquè era fàcil i divertida, i es va poder comprovar la influència decisiva que havia exercit el CIO en la major implicació dels estudiants cap a la matèria de música. Les descripcions realitzades al diari també van permetre mostrar que la motivació augmentava quan els alumnes percebien que podien assimilar els aprenentatges proposats sense massa dificultats i disminuïa quan el cost d'assimilar un aprenentatge era molt elevat. En el diari també es va posar de manifest el canvi experimentat per la professora en relació amb la seva concepció sobre l'EA de la música. Progressivament, l'èmfasi en la transmissió de conceptes teòrics anava minvant alhora que es deixava més espai per que l'alumnat visqués la música i fos el protagonista del seu propi aprenentatge.

Conclusions

La introducció del CIO ha estat una eina eficaç per a facilitar la consecució d'expectatives dels alumnes en el sentit que, d'una forma més lúdica, ha permès l'accés a l'ús del llenguatge musical entre l'alumnat i ha fet d'aquest un vehicle més proper a les seves realitats. La consecució d'expectatives juntament amb les opinions posteriors a la intervenció amb el CIO han permès detectar la influència que ha exercit aquesta activitat en el concepte que els alumnes han desenvolupat sobre la matèria i que, en relació amb l'opinió que els estudiants del curs anterior tenien sobre l'assignatura, ha apuntat cap a una forma més dinàmica i vivencial d'entendre la música. Així doncs, la intervenció amb el CIO ha permès potenciar les activitats que posen als estudiants en situació de fer i experimentar en detriment de la consecució de conceptes més teòrics i abstractes.

Els resultats obtinguts també han posat de manifest que l'alumnat buscava aprendre tot gaudint de la pràctica amb el CIO. En aquest sentit, que hi hagi hagut un gran nombre de persones motivades pel significat que els proporcionava la realització d'una tasca és un fet rellevant ja que els objectius referents a l'activitat es relacionen directament amb el tipus de motivació interna (v. punt 2.1), segons la qual l'alumnat se sent motivat pel plaer i la satisfacció que els proporciona participar en la mateixa.

Pel significat que ha suposat aprendre el que se'ls proposava i perquè els alumnes han pogut experimentar que eren capaços de superar les dificultats de les activitats plantejades amb un cost relativament reduït (v. Alonso & Montero, 2002), es pot concloure que el CIO ha permès incrementar la motivació dels alumnes cap a la matèria de música i ha tingut un efecte molt positiu en la seva manera de fer front i de ser participants en el procés d'EA de la música.

Més enllà dels beneficis que ha aportat sobre l'alumnat la introducció del CIO a la matèria de música, la reflexió duta a terme per la professora com a part de la IA ha incentivat un canvi en la seva concepció sobre el procés d'EA de la música, que al seu torn ha repercutit sobre l'enfocament més vivencial que han adoptat les seves classes. Aquests resultats confirmen que la IA implica tant un procés progressiu de canvis en la pròpia pràctica educativa com una transformació en la consciència dels participants (Stenhouse, 2004). En ambdós casos, la reflexió ocupa un paper central en el procés de millora i és indispensable per conduir a la transformació real de les pràctiques i la pròpia consciència (Schön, 2002). Sense deixar de banda la reflexió com a part indissociable de la IA, compartim la idea de Ginns et al (2001) que aquesta metodologia atorga poder als docents per examinar els seus propis pensaments i pràctiques educatives, fomentar la reflexió crítica i desenvolupar aquelles capacitats que els portaran a millorar la seva pràctica i a

assumir el control de les respectives situacions. Més enllà de millorar les pròpies pràctiques educatives, doncs, la mirada introspectiva i reflexiva que comporta la IA contribueix a estimular el propi desenvolupament professional com a docent.

D'aquesta petita reflexió sorgeixen llavors diferents interrogants: ha estat realment la intervenció amb el CIO el que ha motivat un canvi en l'actitud de l'alumnat o ha estat la transformació experimentada per la professora allò que ha incentivat aquest canvi? Quina responsabilitat tenen uns i els altres en el canvi experimentat per l'alumnat? Fins a quin punt pot la reflexió i/o la IA contribuir a transformar el pensament del professorat i les seves pràctiques?

Referències bibliogràfiques

- Alonso, J. (1991). *Motivación y aprendizaje en el aula. Cómo enseñar a pensar*. Madrid: Santillana.
- Alonso, J., & Montero, I. (2002). Orientación motivacional y estrategias motivadoras en el aprendizaje escolar. A C. Coll, J. Palacios & A. Marchesi (Ed.), *Desarrollo psicológico y educación* (Vol. 2, pp.259-283). Madrid: Alianza.
- Bermell, M. A., & Alonso, V. (2006). Las agrupaciones musicales como reforzadores del rendimiento musical. *Música y Educación*, 66, 33-49.
- Doloff, D.A. (2007). Das Schulwerk: una base para el desarrollo cognitivo, musical y artístico de los niños (fragmentos). *Revista Electrónica de LEEME*, 20, diciembre 2007. Disponible a: <http://musica.rediris.es/leeme/revista/doloff1.pdf> (Consulta: 3-12-08).
- Giné, N., Maruny, L., & Muñoz, E. (1997). *Una Canya o un pal? El pensament de l'alumnat sobre l'ESO*, (Societat i Educació, 6). Barcelona: Institut de Ciències de l'Educació de laUAB.
- Giins, I., Heridsfield, A., Atweh, B., & Watters, J.J. (2001). Beginning teachers becoming professionals through action research. *Educational Action Research*, 9(1), 111-133.
- Kemmis, S., & McTaggart, R. (1992) *Cómo planificar la investigación acción*. Barcelona: Laertes.
- Lyons, M. (2004) *The effects of additional enrichment activities on students: improving attitudes and learning in music*. Tesis de Máster. Iowa: University of Graceland. Disponible a: http://www.graceland.edu/pdf/soe/Michelle_Lyons.pdf (Consulta: 3-12-08)
- Oliveras, I. (2001) Conjunto instrumental Orff. A J.Miranda (ed.), *Guías Praxis para el profesorado de la ESO. Educación musical: contenidos, actividades y recursos* (Vol. 1, pp. 309-392). Barcelona: Praxis.
- Molas, S., & Herrera, A. (1992). *Baquetes, percussió per a mestres*. Lleida: ICE Universitat de Lleida.
- Sanuy, M., & González Sarmiento, L. (1969). *Orff-Schulwerk: Introducción*. Madrid: Unión Musical Española.
- Schön, D. A. (2002). *La formación de profesionales reflexivos. Hacia un nuevo diseño de la enseñanza y el aprendizaje en las profesiones*. Barcelona: Paidós.
- Stenhouse, L. (2004). *La investigación como base de la enseñanza*. Madrid